

лиз на поетическото творчество на Христо Ясенев. Изхождайки от неповторимата творческа индивидуалност на поета, изследвачът прави задълбочен и оригинален анализ на стихосбирката „Рицарски замък“, като търси и общите, характерни за цялата ни символистична поезия черти. На фона на цялостното литературно течение се откроява образът на „духовния рицар“, на „най-революционния романтик“ в нашата поезия. „Под бляскавия шлем ние с изненада виждаме едно нашенско, вдъхновено, малко грубо, почти селско лице, но очите горят с вечно младия пламък на творческото напрежение“. И критикът чува зад рицарската броня как буйно бие едно младо сърце на честен и смел борец.

В най-хубавите очерци на книгата „Български поети“ Ефрем Каранфилов постига верни и убедителни характеристики, намира диханието на епохата, чува специфичния глас на поета, разплита най-яките възли, около които е изплетена поезията му. Но критикът си поставя за цел не само да анализира поетическото творчество на някои наши поети, но и да разкрие взаимоотношението между революционно-борческата и пасивно-съзерцателната линия в българската поезия. Тази цел е постигната отчасти, но не напълно поради ограничения брой на разглежданите поети. Само двама от тях: Николай Лилев и Димчо Дебелянов са представители на пасивно-съзерцателната линия, петима: Пансий, Иван Вазов, Смирненски, Джгаров, Павел Матев — на революционно-борческата, а Христо Ясенев е някъде по средата. Липсват най-големите: Хр. Ботев, П. К. Яворов, П. Славейков, Н. Вап-

царов. . . Липсва дори Иван Вазов, тъй като неговият шрихов портрет е съвсем незадоволителен. Очевидно критикът трябва да добави портретите на още мнозина български поети, за да очертае тези две линии в нашата поезия. Ясно, че Ефрем Каранфилов е далеч от намерението да представи с тази си книга българската поезия в пълнота и развитие, далеч е от целта да разкрие нейните характерни особености и закономерности, да проследи традицията. Стойността на книгата не е в обобщенията и цялостните характеристики на литературните течения и процеси. Тук всеки литературен портрет или шрихов профил има своя стойност, защото е оригинален не само със съжденията си, но и с постройката си и трябва да се преценява сам за себе си. Предвиденият стил „безпорядък“ на книгата е оправдан от дълбоките различия в характерите, темпераментите, миросгледните позиции на различните творци. Онова, което обединява осемте очерка на книгата, е вътрешното възлание, емоционалното преживяване на автора. Защото Ефрем Каранфилов не може да остане равнодушен и безпристрастен, той не се залавя да пише за неща, които не са го силно развълнували, които не са поразили въображението му и силно раздвижили мисълта му.

Новата книга на Ефрем Каранфилов казва нови неща за някои наши значителни поети, казва ги оригинално, умно и увлекателно. Така, на своята петдесетгодишна критикът Ефрем Каранфилов се показва още веднъж като умен и оригинален автор, който непрекъснато расте. . .

Елка Константинова

НОВ ТРУД ЗА ИСТОРИЯТА НА БЪЛГАРСКИЯ ПЕРИОДИЧЕН ПЕЧАТ¹

Българският периодичен печат, чието начало се слага преди 124 г. в град Смирна от Константин Фотинов с появата на пробната книжка на сп. „Любословие“, има важен дял в политическата, културната и литературната история на българския народ. Безпретенциозното начало в далечния и откъснат от народа ни малоазиатски край с течение на годините запалва искрата на народната борба за повсеместна българска просвета, църковна ав-

тономия и политическа независимост. Българският периодичен печат преди Освобождението е важен фактор за народностното осъзнаване на народа ни, за неговото сцепление в цялостна нация, за изявяване на народните идеали, в името на които се поема безпощадна борба. След Освобождението (1878—1885 г.) периодич-

¹ Георги Боршуков. История на българската журналистика. 1844—1877/1878—1885. София, 1965 г., стр. 578-80. Изд. на Наука и изкуство.

ческият печат подпомага осъществяването на Съединението и закрепването на българската държава.

Въпреки надхвърлянето на столетие от основаването на периодическия ни печат, все още нямахме неговата цялостна история. Със създаването на катедра по журналистика при Софийския държавен университет се почувствува остра необходимост от сериозно помагало по българска журналистика за студентите. От такова се нуждаеше и българската общественост. Със задоволяване на нарасналите нужди в това отношение се заемат двамата професори от споменатата катедра, опитните журналисти Владимир Топенчаров и Георги Боршуков. Те си разпределят материала така че да обхваща историята на българския периодичен печат от основаването му до 1944 г., т. е. за период от пълни 100 години. Пръв се появи трудът на Вл. Топенчаров — „Българска журналистика. 1885—1903“¹, в който предговор оповестява, че — „други две книги върху миналото на българската журналистика следват, за да обхванат времето между 1903—1923 г. и 1923—1944 г.

Владимир Топенчаров и Георги Боршуков с компетентност, сериозни проучвания и любов към работата създават така необходимото помагало не само за студенти, но въобще ценен труд върху историята на българската журналистика, който може да задоволи нарасналите нужди на журналисти, публицисти, писатели, учени и обществени дейци. Желателно е да се обнародват и обещаните две книги, за да се приключи цикълът до 1944 г., когато ще стане належащо да се напише и трета книга за периодическия ни печат от 1944 г. до наши дни.

Георги Боршуков преценява книгата си като — „опит за исторически очерк на българския периодичен печат“, който обхваща два периода: от появата на първото периодично издание през 1844 г. до Освобождението (1877 г.) и от Освобождението (1878 г.) до Съединението (1885 г.). Периодизацията е основателна, тя отговаря на историческия и политически развой на народа ни. Целта на автора е била: — „да даде представа за това, как класовата борба и класовите интереси са били отразени във вестници и списания“ (стр. 4).² Съществен пропуск в тоя — „опит за исторически очерк“, щом е предназначен за учебно помагало на студенти по журналистика, е, че не се дава обстоен преглед на по-сериозните студии и книги върху периодическия ни печат, с което нагледно

ще се да се демонстрира досега постигнатото. В една „История на българската журналистика“, упоменаването на трудовете на д-р М. Стоянов¹ и на д-р Д. Иванчев² не извинява автора — „да дава по-малко библиографски данни“ и да свежда до минимум биографичните бележки за по-видните ни журналисти и публицисти, а за останалите да отбелязва — „само годините на раждането и на смъртта им“ (стр. 4). Живот и творчество са неразривно свързани, чрез живота и делата на автора по-добре можем да разберем неговите творения. В труда широко се ползват „студентските дипломни работи“, за които също беше необходимо да имаме по-обстойни указания. В това отношение Вл. Топенчаров е по-откровен и смята труда си „сбор на колективни усилия“.³

Като предпоставка за появата на български периодичен печат в рецензирания труд се посочва Гюлханският хатишериф от 1839 г., за който се казва, че бил „приложен формално“ (стр. 15), когато е добре известно, че въобще той не е прилаган от турска страна, т. е. разпоредбите му остават мъртва буква. Други предпоставки: появата на все повече грамотни люде, влиянието на съседни или по-далечни народи, надеждите от руско-турските войни от 1806 г. насам (стр. 15), периодическият печат на съседните народи (стр. 17), появата на поща и български печатници в Турция (стр. 21) и пр. Не се говори за факторите за поява на емигрантския ни периодичен печат, което е съществен пропуск. Известно е, че по-голямата част от периодичния ни печат се появява извън българските земи. Причините за това би трябвало да се изяснят по-обстойно и по-обосновано в една история на българската журналистика. Това важи и за българските печатници или чужди такива с български букви в чужбина. Печатницата на Антон Панов работи от 1843 до 1854 г.,⁴ а не само през 1847—1848 г. (стр. 23). В нея се печатат български книги. Собственикът ѝ е българинът Антон Панов Петров, роден в Сливен през 1796 г., умира в Букурещ през 1854 г. Той е бележит румънски писател, известен в румънската литература със съкратеното си име Антон Пан.

Авторът се спира на правния режим на печата в Турция. Макар че е съществувал закон за печата, той не е бил спазван. На това се дължи странният и печален факт, че из българските земи до Освобо-

¹ Д-р М. Стоянов, Българска възрожденска книжнина. София, т. I, 1957 г., т. II, 1959 г.

² Д-р Д. Иванчев, Български периодичен печат, 1844—1944. Замислен в два тома. Т. I. София, 1962 г. Том втори под печат.

³ Вл. Топенчаров, п. с., стр. 4.
⁴ Григорие Крещу, Tipografiile din România de la 1801 pîna astăzi Букурещ, 1910 г., стр. 34 и сл.

¹ София, 1962 г., стр. 632. Изд. Наука и изкуство.

² Обозначените страници в текста отговарят на номерацията в рецензирания труд.

денето, не се появява български вестник с изключение на турски вестници на български език (стр. 376). Съобщава се и не по-малко печалният факт за получавани от наши журналисти парични суми от вражески източници — турското правителство, гръцката патриаршия и чужди пропаганди (стр. 377). В тази категория не могат да бъдат включени помощи от приятелски среди из Сърбия, Румъния и Русия. Изтъкват се причините за сравнително краткотрайния живот на българските периодични издания преди Освобождението, с малки изключения. И досега не можело да се установи точно броят на българските периодични издания преди Освобождението. В книгата се говори за 106 български вестници и списания независимо езика на който са списвани, включително издаваните от чужденци, но предпазени за българи (стр. 380). От тази обща бройка 75 са вестници, 31 списания. В Румъния излизат 46 вестника — 23 в Браила, 19 в Букурещ, 2 в Болград и 2 в Плоещ. В Турция — 24, в Цариград 20 и във вилаетските градове. В Сърбия и Австрия по 2. В Германия 1. Както упоменахме, в пределите на българските земи не се появява български вестник, а само турски на български език. Списания: в Румъния 12, 6 в Букурещ, 4 в Болград, 2 в Браила; в Турция 12, 9 в Цариград, 2 в Русе, 1 в Смирна; в Австрия 5; в Русия и Сърбия по 1.

Българският предосвободителски печат се развивал главно по две линии — на националната революция и на еволюционизма и просветителството. Съществували и подчертано противонародни вестници (стр. 381). Авторът набляга на извънредно силното влияние на руските революционни демократи над българските периодически издания, над журналисти и публицисти. Израз тях у нас се популяризирали идеологията на руския и западния утопичен социализъм, на философския материализъм (стр. 381). Авторът поддържа, че Раковски, Каравелов и Ботев — „по идеология са революционни демократи“ (стр. 382).

Оправдано авторът се спира на връзката на българския възрожденски печат с художествената ни литература, която намира широк прием в страниците му. Периодичният печат популяризира български и чужди писатели, приучва към художествен вкус, подпомага литературната критика и библиография. И не е могло да бъде друго, че шом най-даровитите български журналисти и публицисти са и писатели. Така те поставят литературния си талант и литературните си творби в услуга на публицистиката (стр. 382).

На места авторът е прекомерно сумарен. Книгата му несъмнено е научен труд, дело

на професор, предназначена за конкретно изучаване на българския периодичен печат. Тази пряка задача е несъвместима с подхода му към важни факти из възрожденската ни периодика да прибягва систематически към изрази като; „има известни данни“. Какви? С това шаблонен израз иска да ни убеди, че Раковски бил уговорил да се поместват материали по български въпроси в сп. „Колокол“ на Херцен (стр. 134). На стр. 287 категорически твърди, че — „в Букурещ Каравелов продължил връзките си с руските революционни дейци“. Вместо да ни посочи извори и данни за това важно обстоятелство, намираме стереотипното и нищо неговещо — „има автори“ (кои са тези автори), които поддържали, че Каравелов бил организирал пренасянето на Херценовия „Колокол“ през Румъния в Русия и че кореспондирал с някои от руските революционни дейци (стр. 287). Тук би трябвало да се съобрази и с изключително важния отговор на Каравелов до руските революционери емигранти в Лондон, обнародван във в. „Свобода“, г. II, бр. 13 от 27 март 1871 г., стр. 104. Пак със същия подход — „има твърдени е“ (къде, кой, кога, на основание на какво?) — „че Каравелов е по-скоро буржоазен либерал и западен просветител“ (стр. 288). Вместо да уточни отношенията между Раковски и Богдан Хашдеу, както и обема на неговото сътрудничество във в. „Бъдущност“ задоволява се с изрза, че Хашдеу бил — „автор на 6—7 работи“ в „Бъдущност“ (стр. 148). За Раковски категорично се посочва, че е „революционер-демократ“, а същевременно, че е апостол на „българската национално-демократическа революция“ (стр. 148) или че е „основателя на българската национал-революционна идеология“ (стр. 157), без да се обясни дали двете идеологически понятия са съвместими. Правилно включва в книгата си разглеждането на „Прес д'Ориан“ (Цариград, 1856—1859 г.). За „Курие д'Ориан“ (Цариград, 1860 г.) продължител на първия вестник, се казва, че „застанал на униатска позиция“ (стр. 116), но справедливостта изискваше да отбележи, че скоро се превърнал на становището на в. „Прес д'Ориан“ и започнал да поддържа българите за независима православна църква.¹ За Добри Войников отбелязва, че редактирал — „последните няколко броя на „Отечество““ (стр. 247), без да уточни кои именно, от кога до кога, което е от значение за историята на българската журналистика и най-вече, защото това въпрос е вече окончателно изяснен. Както

¹ Д. Мишев. Възраждане чрез печата. Сборник България 1000 години. София, 1930 г., стр. 625.

за Раковски и за Каравелов твърди, че бил „идеолог на българската национал-демократическа революция“ (стр. 250), а на друго място поддържа, че Каравелов „остава преди всичко ученик на руските революционни демократи“ (стр. 264, 280, 288 и др.). Би трябвало да изясни дали двете идеологии, застъпвани от Каравелов, са съвместими. Тяхното съгласуване би трябвало да се обоснове и най-вече да разясни отношението на Каравелов като революционер-демократ спрямо полския народ и Полската революция от 1863 г., към турския народ, когото смята неправилно прогнил или към гърците, с които отблъсква всякакво сътрудничество. Тъй като приема, че „Свобода“ и „Независимост“ били органи на БРЦК (стр. 267) от значение е да обоснове кога точно е основан БРЦК в Букурещ и да вземеш становище към последните издирвания в това отношение на покойния Ал. Бурмов.¹ Приема, че у Каравелов — „става известен прелом“ (стр. 289) без да ни обясни в какво точно се изразява. Правилно приема, че действително Каравелов е бил редовен кореспондент на в. „Голос“ и други руски вестници през 1867—1868 г. от Белград и Нови Сад. През 1876 г. Каравелов отново е кореспондент на в. „Голос“ в Белград, в чиито колонки изнася развитието на българския национален въпрос. Проблемът

е от важно значение и актуален. Би трябвало да вземе лично отношение в своята история на българската журналистика, а не с два реда да спомене за „Х—Р“ (стр. 287), и най-вече, че по него се повдига широка полемика от светски и български историци. За сп. „Знание“ твърди, че от втората годишнина Каравелов „издал в Русе и Търново нови книжки —5—8“ (стр. 284). В Русе „Знание“ въобще не е издаван, в Търново излизат 5, 6 и 7 книжки. От 7 кн. има запазени части в „Къща-музей Л. Каравелов“ в Копривница. Книжка 8 въобще не е излизала. Не посочва данни, за да подкрепи твърдението си, че Каравелов „угаснал в русенската болница“ (стр. 298). Прекъсваме бележките си поради липса на място.

За българската журналистика от 1878 до 1885 г. авторът е сравнително по-прецизен, по-обстойно осведомен и преценките му са по-сигурни.

Трудът на проф. Г. Боршуков, като изключим някои пропуски и необосновани твърдения, заслужава висока оценка. Книгата му действително е сериозен принос и стъпка напред в цялостната научна история на българския периодичен печат.

Христо Капитанов

ПРИНОС В ПРОУЧВАНЕТО НА ДАМАСКИНСКАТА КНИЖНИНА*

Между най-слабо проучените периоди на нашето литературно развитие до преди няколко години се смятаха XVII и XVIII век. Непознаването на истинското състояние на литературния живот през тия векове водеше до подценяване на едно от най-интересните явления в литературата ни през турско робство — българските дамаскини. Появили се като преводи на сборника „Сърковище“ от Дамаскин Студит още във втората половина на XVI в., те постепенно заемат централно място в книжовната практика у нас през XVII и особено през XVIII век. Техните съставители, отначало преводачи-компилатори, започват да проявяват творческо дръзновение, най-ярко изразено в съвременника на Пансий — дамаскинарят Йосиф Брадати. Дамаскин-

ската книжнина играе важна роля в духовния живот по нашите земи и спомага за по-бързото зараждане на възрожденското съзнание у народните низини. На нейните страници се появява редом с първия просветителски призив и критично-изобличителното отношение към редица явления от робския живот. От сборници с нравствено-поучителна насока в духа на християнските добродетели те се превръщат в произведения, които пряко или косвено са свързани с проблемите на тогавашната действителност.

Непроучената проблематика, както и постоянно растящият брой на откритите дамаскински сборници, пазени в различни наши и чужди библиотеки, поставяше все по-настойчиво задачата за едно обстойно изследване на българските дамаскини. Като отговор на тая задача — да се даде „цялостна представа за дамаскинската литература по пътя на конкретния анализ“ — се явява монографичният труд

¹ Ал. Бурмов. Съществувал ли е централен революционен български комитет в Букурещ през 1769—1872 г. Сп. Исторически преглед 1961 г. кн. 3, стр. 34—47.

* Донка Петканова-Тотева, Дамаскините в българската литература, БАН, София, 1965 г.